

ZASTUPOVÁN OSA
OD 2013, V DATABÁZI
MÁ REGISTROVÁNO
390 HUDEBNÍCH DĚL

Václav Návrat o kreativité, rozdvojení a svobodě

TEXT: WANDA DOBROVSKÁ

Houslista, skladatel, výtvarník, zvukař, vydavatel – to je Václav Návrat. Hraje starou hudbu, skládá elektronickou modernu. Postavy na jeho obrazech žijí v snovém světě, který děsí i fascinuje. Napsal sbírku poetických povídek Šamanský úder, je autorem esejů a divadelních her. Je hledajícím v duchovním smyslu, stále „na cestě“.

Co vás přivedlo tam, kde jste dnes – ve staré a současně nové hudbě?

Celý život mě pohání touha po jinakosti. Vždycky jsem chtěl dělat věci nepředvídatelně, odlišně a hlavně svobodně. Během studia na AMU se mi tato cesta otevřela u Pražských madrigalistů, tehdy jednoho z mála souborů, které se u nás pokoušely o „autentickou“ interpretaci. Ve stejné době začínal Agon a já jsem v některých projektech hrál s nimi. Když jsem s madrigalisty začal jezdit na Západ, vozil jsem odtamtud automatické bubeníky a syntezátory. Byla to doba „nové vlny“ a úplně jsem tomu rozšiřování možností propadl. Jazzrock, Mahavishnu Orchestra, Frank Zappa! Přál jsem si takovou hudbu, elektronické projekty spojené s živými hudebními nástroji, dělat.

Jak se vám to spojovalo se starou hudbou?

V historické éře musel hudebník, zvláště houslista, který byl schopen hrát sólově, umět i komponovat. Předpokládalo se, že bude umět zdobit, realizovat generalbas – což je de facto komponování –, a přechod mezi interpretací a tvorbou byl velice úzký. Na akademii jsem šlel z toho, jak se vyučovala hra starých sonát. Jsou to historické památky, na jejich interpretaci nemůžete jít moderními prostředky,

tedy s kontinuálním vibratem a bez znalosti ozdob a ornamentiky. Připadalo mi to jako svatokrádež. Takovým směrem jsem se v žádném případě nechtěl ubírat a hledal jsem únikové cesty. Jednou byla stará hudba, druhou elektronika. Nezapomeňte, že jsem studoval ještě před Listopadem, kdy byl hudební život u nás totálně zpolitizovaný, ostatně někteří z tehdejších prominentů působí na akademii dodnes. Jakési rozdvojení – máte-li toto na mysli – mi nikdy nedělalo problémy. Jsem narozený ve znamení Vah, to je jediné předmětné znamení a dokáže fungovat ve více světech a zároveň si to vyvažovat a zdůvodnit.

Takže přiberme ještě vaše výtvarné aktivity...

Když zavřu oči, mám vize, když vidím obrazy, aktivuje se mi sluchová imaginace, je to jako proud neustálého vznikání, pro mě není problém tvořit pořádek, bez krizí. Jen je potřeba to usměřovat.

Kde jste se naučil hrát na barokní housle?

Když se rozpadla Česká filharmonie jako instituce a Pražští madrigalisté přešli pod příspěvkovou organizaci Ardo, přišel tam sbormistr souboru Musica aeterna Pavel Baxa a začali jsme spolupracovat se Slováky, kteří už tenkrát na barokní

Václav Návrata u bunkru, foto: archiv Václava Návrata

housle hráli. A pod jejich vlivem jsem si nechal přestavět starý nástroj, který jsme měli doma po dědečkovi, a nesměl jsem na něj hrát, protože byl v původním stavu. Měl krátký krk a původní struník. Nechal jsem si změnit kobylku a dát si tam jiný basový tráмец, a najednou jsem měl v rukou barokní housle, na které hraji doteď! A pak už to šlo samo. Poslouchal jsem nahrávky, zjišťoval jsem, jak toho zvuku dosáhnout, uhnal jsem si zánět nervu, když jsem hrál Beethovena bez držení (oni už tehdy používali malý špalíček jako podbradník, aby jim housle nepadaly), takže metodou pokus-omyl. Jsem z první generace, která se – jako samoukové – dokázala dostat na potřebnou úroveň.

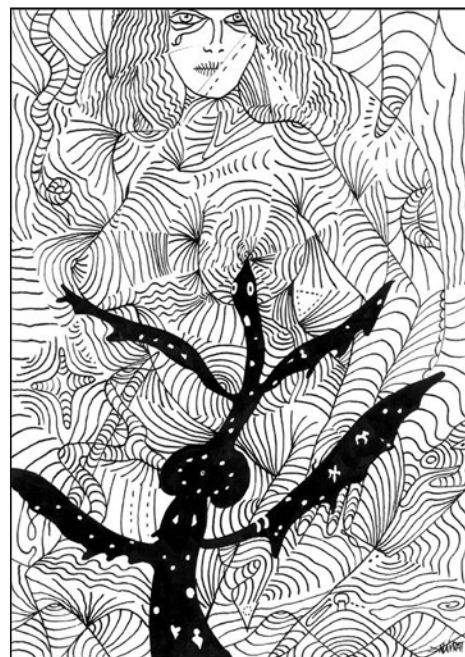
Nezavřel jste si tím dveře k té úžasné pozdější houslové literatuře – 19. a 20. století?

V žádném případě! Nahráváme na staré nástroje i hudbu klasicismu a romantismu. Se souborem Antiquarius Quartet Praga jsme

zřejmě jako první v Česku natočili Dvořákovy kvartety – Americký a Slovanský – na barokní housle.

Ano, a s kvintetem jste provedli Beethovenovu symfonie.

Objevili jsme aranžmá Osudové pro smyčcové kvinteto (se dvěma violami), jehož autorem je skladatel Karl Friedrich Ebers, vídeňský současník C. M. von Webera. Postupně jsme v MČH a různých sbornících začali objevovat další taková aranžmá, navázali jsme spolupráci s japonskou firmou Pony Canyon a některé z těch symfonií jsme pro ně nahráli. Podnikli jsme tři turné po Japonsku a já jsem potom jako svou libůstku zaranžoval Devátou pro smyčcové kvinteto a sbor (osm pěvců). Uváděli jsme to tam ve velkých halách a bylo to něco neuvěřitelného. Síla té hudby není v její složitosti. Beethovenovu hudbu zahrájete dvěma rukama na klavír. Důležité je pochopit, z čeho se skládá, a transformovat to do smyčcových nástrojů tak, aby tam byly všechny

Žena s ptáčkem, malba: Václav Návrata

Václav Návrat jako DJ Irituart, foto: archiv Václava Návrata

hlasy a mělo to smysl. Věnoval jsem tomu půl roku v roce 2000, z hlavy se mi při tom kouřilo. Ale funguje to, moje úprava se hrála i na koncertech a festivalech v Česku. Takhle jsem si oslavil milénium. Dokážu se nadchnout pro věc a nechat se pohltit.

Z tohoto rodu je nejspíš i váš paganiniovský projekt, že? (CD vyšlo v lednu 2019)

Všech 24 Paganiniho capriccií jsem natočil na tytéž housle, na které

hrávám barokní hudbu. Se třemi nepředemými střevovými strunami, jak hrál i Paganini. S jeho držetím smyčce a s houslemi držetými „bez držení“. Bez pavouka, přesně jak to dělal on. Podrobnosti se dočtete ve stati, která je v bookletu cédéčka. Tajemstvím Paganiniho hry bylo právě barokní držetí houslí. Permanentně od třetí polohy opíral levý loket o žebra a levou rukou podhmatával. Držel palec, jako by hrál na kytaru, a všechny složité hmaty hmatal dolů. Neroztahoval

prsty nahoru. Dva roky jsem to cvičil. Pak jsem to dva měsíce natáčel, vždycky po čtyřech capricciích.

A literatura 20. století?

Se zájmem o starou hudbu se u mě vyvinula nenávisť k hudbě kakofonické. Chaotické umění 20. století nesnáším. Můj odpor vůči hudbě, která obsahuje nahodilost, ošklivost, falešnost, která se připodobňuje vrhání kostkou nebo hromadě odpadu v koutě, je tak vysoký, že nemám jinou volbu. Stará hudba představuje obrovské pole tvořivosti – skladatelé tenkrát pracovali na humanistických základech. Bylo naprosto jasné, že to, co tvoří, musí mít hlavu a patu. Řád a organizaci. Jednou z nej-ošklivějších skladeb je pro mě Schönbergův Dechový kvintet. Neříkám, že jsem nikdy nenapsal dodekafonickou skladbu nebo disonantní hudbu! Zajímá mě to, třeba na konci mé skladby Jan Hus pro sólové housle je upálení. Oheň, který pálí člověka, nemůže být vyjádřen libozvучně. Pokud je to něco agresivního a má to mít svoji funkci, tak to samozřejmě musí být disonantní. Ale neuznávám kakofonii jako estetický kánon. A nemám rád modernistické „poroučíme větru, dešti“, deformaci přirozenosti a tradice. Proto se mi nelíbí, když moderní interpretace používá zdroje minulosti, ale blazeovaně přehlíží adekvátní prostředky k jejich vyjádření. To je, jako kdybyste Giottův obraz přemalovali akrylem. Kdo hraje starou hudbu, měl by hrát nejen ozdoby a stylový obsah not, ale měl by převzít i technické prostředky, aby pochopil, jakým způsobem tehdy třeba tvarovali tón smyčcem. Jakým způsobem mohli vibrovat, že nedrželi housle pevně pod bradou. V žádném období to nebylo jako dnes, kdy fungujeme jako skanzen, hraje hudbu všech stylů na jednom koncertě. Dřív hrál každý jenom tu svoji hudbu.

To je díky nahrávacímu průmyslu – nebo jeho vlivem.

Svět válkuje komerce a povrchnost.

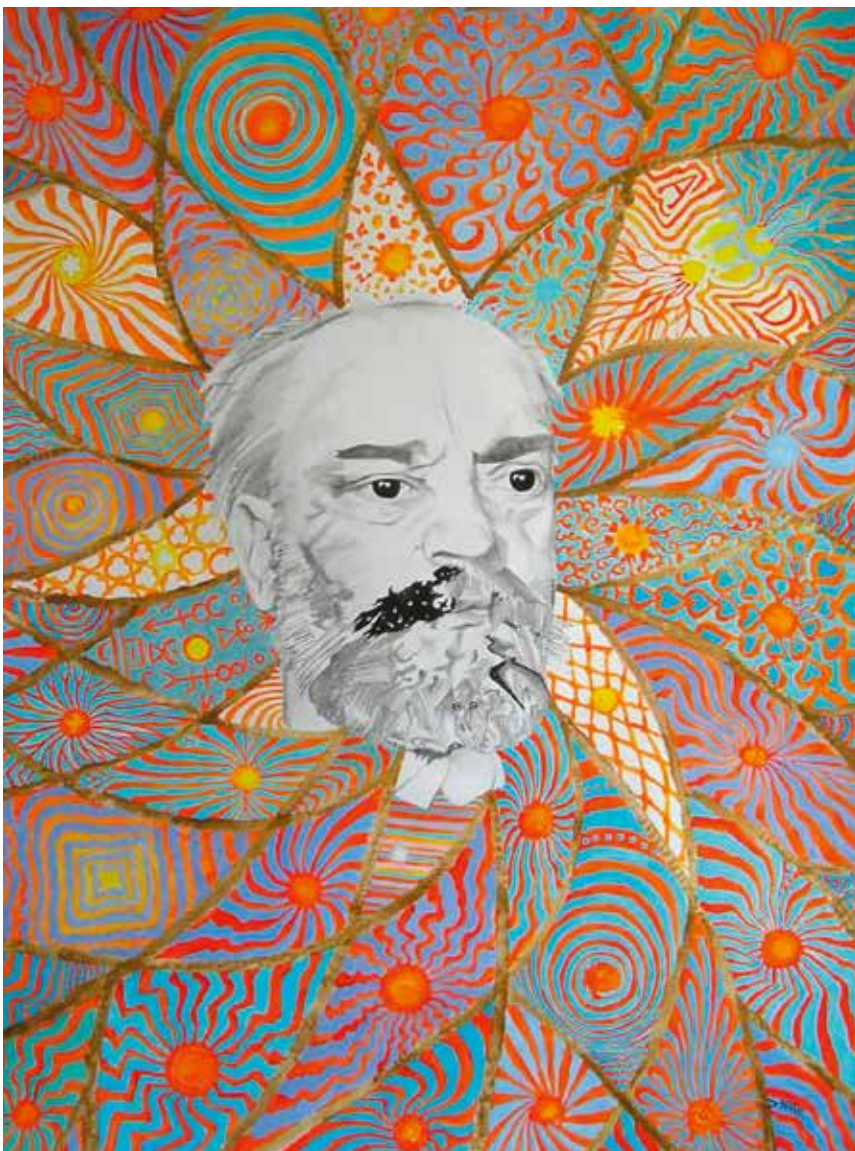
My, kdo se snažíme ctít fenomenologii detailu, což je posvátná záležitost, jsme kanárci v dole, ohrožený druh živočichů, který se snaží upozorňovat na to, že něco není v pořádku. Jsem vděčný za to, že mohu svým životem toto zakoušet a objevovat tolik různých dimenzí. Na akademii bych učit nemohl. Třicet let jsem na volné noze a všechno, co mám, si vydělávám poctivě hraním na koncertech nebo komponováním. Nikdo mě nepodporuje. Granty nesnáším, považuji je za tunelování, úlitby dobré jen k tomu, aby to lidi mohli zneužívat. Hudebníci mají hrát za tolik, kolik zaplatí publikum.

Někdo by vám mohl předhodit ty takzvané turistáky – to není komerce?

Mou snahou na koncertech s Vivaldi Orchestra Praga v kostele sv. Mikuláše je dokonalost a poctivost. Uvádíme mimo jiné Dvořákovu Ave Maria v úpravě pro komorní orchestr, myslím, že jako první v Praze.

Co tedy nabízíte publiku? Zábavu? Poznání?

Myslím, že hypnotizují. Když chce člověk něco sdělit, musí dojít k nějakému osobnímu přenosu. Musím ovlivnit mysl druhého a synchronizovat ji s tím, co chci. (To se neděje automaticky.) Hraji-li nudně nebo s chybami, vidím na lidech, že se začínají ošívát. Musím neustále odvádět maximální energetický výkon, abych druhého strhl na svou stranu. Tak je to v každém umění. V současné době uvádím svůj projekt Anděl houslí pro sólové housle doprovázené pouze dozvukem prostoru. Polovina programu jsou sólové skladby starých mistrů, polovina moje vlastní. Mám suitu Hudební ikony svatých, portréty křesťanských světců. Už jich mám asi dvacet: sv. Kryštof, Svatá Anna, matka Matky, Jan Křtitel a nejčerstvěji sv. Prokop. Tento program si hodně užívám, pořadí

Antonín Dvořák, malba: Václav Návrát

skladeb v něm stále měním. Hrávám jej na benefičních koncertech, takže faráři jsou rádi, protože teď je u nás velká krize víry. Lidé nechodí do kostela a já si myslím, že by umělci měli dělat maximum pro to, aby se ty prostory s úžasnou akustikou daly k dispozici lidem. Není to otázka peněz, jde o to, dělat službu. Když se na mě podíváte, vidíte, že mně na penězích zase až tak nezáleží, hlavně že zaplatím nájem a jídlo, pak už toho moc nezbyvá. Tuhle košili jsem,

myslím, zdědil po dětech – mám dvě dospělé děti, živit už je nemusím. Čím jsem starší, tím je mi líp. Přetlačovat a poměřovat se s mladými, s ostatními – to jsou iluze, o nic takového mi nejde. Také svět staré hudby se změnil. I to, že hraji čím dál víc sám jako sólista, je tou všeobecnou komercializací. Je to pro mě ta nejdokonalejší cesta k čistotě. ☒